

cause violations of information security categories are analyzed. Types of information wars, their components, and types are analyzed. The purpose and tools of modern ways of realization of information or cyberterrorism are characterized.

It is noted that, unlike information warfare, infoterorism is characterized by inequality of the opposing parties, which forces the weak side to use such methods and means that could use the least effort to do the most harm to the other side of the conflict. Hence, we state that information protection is an important part of maintaining the overall national security of countries.

Keywords: information security, information war, information terrorism, SWOT-analysis, Ukraine. hybrid threats.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2021.30.13>

УДК 351.746

Воляннюк Ольга Ярославівна,

кандидат політичних наук, доцент,

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

volianyuk@ukr.net; ORCID 0000-0002-1606-7416

«ПОСТПРАВДА»:

БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ, НАУКОВІ ДИСКУСІЇ, ПОЛІТИЧНИЙ СЛЕНГ

Від здатності суспільства розпізнавати реальне й уявне залежать політичний розвиток і політична стабільність, міжнародна та національна безпека загалом. У статті акцентується увага на змісті поняття «постправда» – такій інтерпретації явищ / відносин / процесів (зокрема й суспільно-політичних), що не відповідає дійсності або частково спотворює її. Постістинне (постправдиве) у політичному житті свідчить про зниження уваги до фактів при окресленні стратегій політики, певну «девальвацію» першоджерел при прийнятті політичних рішень, кризу довіри на шляху розвитку демократії, миру, безпечного світу. Це інструмент політичної боротьби та сучасних воєн. Суперечливий зміст поняття, на думку авторки, потребує якісного політологічного осмислення. Проблематику проаналізовано у структурі категоріального апарату політичної науки, громадсько-політичного сленгу, а також актуальних суспільно-політичних, безпекових викликів.

Якісно роз'яснити зміст і сучасні виклики постправди допомогли міждисциплінарні підходи та методи. Опрацьовані політологічні словники та енциклопедії, офіційні документи, матеріали популярних сайтів, умовні «рейтинги» часто вживаних слів. Ретроспективний аналіз, зокрема відсилання до радянської історії дозволили з'ясувати окремі чинники поширених деформацій у розумінні феномену правди суспільством. Загалом постправдива політика характеризується як маніпулювання базовими знаннями про історію та політику, як спрощення, посилення емоційних компонентів політичних ідеологій. Це загроза порозумінню, ефективному обміну політичною інформацією, політичній соціалізації. Це випробування спільноти на грамотність і витривалість. У статті не йдеться про запровадження нового наукового поняття, але акцентується на відповідальності інтелектуального середовища перед постправдивими обставинами сучасності.

Ключові слова: постправда, безпека, політична реальність, дезінформація, оруеллізм, політична ідеологія, політична комунікація, (само)виправдання.

Вступ. Поява та резонанс у публічному дискурсі категорії «постправда» спонукає більшість наук, які вивчають соціум, переглянути окремі підходи та концепти. Розуміння політичних відносин і процесів не обмежується тільки вивченням формальних правил і процедур, або номінальним переліком усіх зацікавлених суб'єктів, стейкхолдерів, чи встановленням лінійних причинно-наслідкових зв'язків. Розуміння політики – це також розпізнавання у ній реальних і вигаданих сюжетів, інфоприводів і штучно маргіналізованих

подій, збалансування великих наративів і локальних, нетипових історій, аналіз і системних, і мережевих суспільно-політичних зв'язків. До переосмислення сутності й завдань сучасного політологічного дослідження зобов'язує часто небезпечна, дискусійна і, одночасно, цілком впізнавана, інтуїтивно зрозуміла ситуація постправди – суперечливого та провокативного середовища, за якого особливо актуалізується відчуття часу, витриманість, високі стандарти об'єктивності, необхідність колективної дії, додаткових заходів безпеки, прагматичний розрахунок сил і можливостей у політиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, що окреслюють вказану проблематику, умовно можна розділити на декілька груп. Загалом сьогодні вже чимало західних науковців, у тому числі й політологів, зосередилися навколо проблеми «постфактів» і «постправдивих» обставин у політиці як центральному предметі дослідження (Crilly, 2018; Fish, 2016; Fraune, Knodt, 2018; Fuller, 2018; Montgomery, 2017; Ford Derek, 2019; Speed, Mannion, 2017; Tallis, 2016). У своїх працях вони зупиняються не тільки на самому феномені, а і його проявах на різних рівнях та у різних секторах політики (міжнародному, передвиборчому, гендерному, природоохоронному, енергетичному, освітньому, медичному та ін.) У роботах українських дослідників (О. Бабкіної, В. Гобатенка, Г. Зеленько, Б. Дем'яненка, А. Колодій, Н. Латигіної, О. Новакової, О. Фісуна та багатьох інших), присвячених проблемам пострадянської політичної свідомості, демократизації, політичного прогнозування, вбачаємо важливе підґрунтя для розуміння сучасної «епохи постправди» в політиці. Прикметно, що зі зростанням міжнародного інтересу до проблеми з'являється і корпус російських наукових і псевдонаукових праць, що вбачають у явищі «постправди» кризу, деградацію та навіть «самознищення західної демократії» (див. напр. Чугров, 2017).

Метою цієї статті бачимо увиразнення політологічного змісту проблематики, її розпізнавання в існуючому категоріальному апараті політичної науки, у громадсько-політичному сленгу, а також у перспективі вирішення актуальних суспільно-політичних, зокрема й безпекових проблем. Як емпіричну основу обґрунтовуємо необхідність опрацювання матеріалів популярних сайтів, які значною мірою формують та/або відображають світогляд сучасника, його політичні погляди, переконання, упередження, мотиви політичної поведінки тощо. При цьому свідомі недоліки відповідної методології. Кількісне вимірювання позаінституційних вимірів політики завжди викликає ряд дискусій та труднощів. Тут часто використовують дані соціологічних моніторингів. Однак сучасні соціологи в Україні визнають певну відносність результатів соціологічних опитувань, при чому саме у зв'язку з проблематикою (не)правди. Так ще у 2005 р. Є. Головаха публікує «Альтернативний соціологічний словник», де у дещо сатиричній формі фактично піддає сумніву важливу умову отримання достовірної інформації – щирість відповідей при опитуваннях, адже «одні люди щиро говорять правду, а інші – настільки ж щиро брешуть» (с. 199). Політологів це особливо зобов'язує до пошуку додаткових емпіричних аргументів дослідження. Таким, наприклад, може слугувати аналіз списків часто вживаних у мережі інтернет слів, які щороку публікують авторитетні міжнародні та українські організації. Перспективним вбачаємо й роботу з методологією гугл трендів.

Насправді, поява у політологічному словнику поняття постправди вкотре актуалізує міждисциплінарні підходи до дослідження політичних явищ і процесів. У цьому випадку йдеться про деякі зв'язки з проблемами філософії, філології, журналістики, соціології, психології. Загалом сучасні експерти, аналітики та науковці, що досліджують політичні проблеми, все частіше звертаються до неологізмів, ідіом, часто вживаних термінів, не лише для того, щоб дати означення політичної реальності, але власне роз'яснити певні її особливості, охарактеризувати суспільство, що вживає такі поняття. Відтак у цій статті саме **методологія** міждисциплінарності буде наскрізною, що одночасно орієнтуватиме на нові політологічні горизонти осмислення проблем безпеки, влади, держави, демократії тощо.

Результати та дискусії. Запровадження у науку нового поняття – дуже відповідальне завдання, що потребує достатньої аргументації, підтвердження емпіричними підставами, і

навіть при цьому не завжди знаходить підтримку в академічному середовищі. Відносно нове поняття «постправа» потребує кореляції у категоріальному апараті політичної науки. У політологічному словнику це поняття близьке до таких важливих категорій як політична комунікація, масова свідомість, громадська думка, політична мова, інформаційна війна, політика пам'яті, політична довіра, політична відповідальність та інші. Постправдиві обставини однаково цікаві й у контексті обміну політичною інформацією, і у розрізі проблеми порозуміння, засвоєння суспільно-політичних норм, і як інструмент політичної боротьби, навіть війни. Відтак нашу увагу привертають енциклопедичні видання та тематичні словники, які дозволяють відстежити зміну акцентів політологічних досліджень останніх років і їх наближення до аналізу проблеми постправи.

У «Енциклопедії політичної думки» від Blackwell publishers, 1991 р. (за укр. виданням Міллер, 2000) одне з найчастіше вживаних слів – (само)виправдання. У цьому викладі історія політичної думки постає, зокрема, і як історія більш чи менш вдалих виправдань певних суспільно-політичних ідей, позицій, дій, рішень тощо. Йдеться про те, що мислителі та школи різних історичних періодів найчастіше були зосереджені на пошуку різних аргументів та обґрунтувань на користь тих або інших політичних візій і вже реалізованих політичних цілей влади. Однак (само)виправдання – не єдина категорія, що видається близькою до сучасного поняття «постправа». Нашу увагу привертає дефініція «ідеологія», що у цій енциклопедії тлумачиться як «приклад символічно навантажених вірувань і понять, за допомогою яких існує, інтерпретується й оцінюється світ». Цікаво, що первинно неологізм «ідеологія» використовувався у глузливому значенні, він висміював брак реалістичності політичних претензій деяких умоглядних доктрин. Можна припустити у цьому певну схожість зі сучасним сленгом, зокрема вживанням поняття «постправа». Ідеології, на думку авторів, формують, актуалізують, спрямовують, структурують і, що важливо у контексті нашого дослідження, виправдовують певні способи чи напрями одних видів діяльності перед іншими (с. 141). У цьому сенсі постправдиві факти для політики – це все ті ж нераціональні, емоційні компоненти політичних ідеологій. Останні суттєво трансформуються, але не втрачають значення в сучасному світі. Більш того, можна припустити, що саме чергова хвиля оновлення класичних ідеологічних установок (їх часткове змішування, відмова від рудиментарних елементів, пошук нових форм поширення тощо) сприяла дискусії про постправду як частину політичного життя сучасного суспільства та його світогляду.

В українській мові поняття «постправа» є структурною калькою з англійської мови (поморфемний, буквальный переклад), використання якої потребує додаткових роз'яснень та іноді викликає дискусії щодо вмотивованості використання. Йдеться про таку суспільно-політичну інтерпретацію політичних явищ, відносин і процесів, що не відповідає або не цілком відповідає дійсності. Ця невідповідність може торкатися важливих вимірів політики: принципів демократії, міжнародного права, дотримання виборчих процедур, розв'язання внутрішніх і зовнішніх конфліктів, послідовності певних суспільно-політичних подій, умов, причин і наслідків політичних рішень тощо. Маніпулювання базовими знаннями про політику, їх спрощення, примітивізація також вважається частиною постправдивої політики. Загалом слово має виражену негативну конотацію.

Одним із перших англійських термін «post-truth» вжив американський сценарист С. Тесич (1992) у короткій статті «Уряд брехні». Він діагностує жахливі реалії, за яких американське демократичне суспільство свідомо вибрало життя у світі постправи. Це світ, у якому дуже діяльний уряд і бездіяльна громада фактично відмовилися від самоочевидних істин. На його думку, досі усі диктатори повинні були наполегливо працювати саме над правдою. Поступове ж ухиляння від правди все більше наближує сучасне суспільство до тоталітарного уряду, про який могли лише мріяти такі диктори як Й. Сталін. «...Ми виробили духовний механізм, який може заперечувати правдивість будь-якого значення. Фундаментальним чином ми, як вільний народ, вільно вирішили, що хочемо жити в деякому світі постправи», – пише С. Тесич (р. 13). Власне саме цей контекст проблеми, попри

різночитання поняття, зберігся та актуалізувався в наукових і публіцистичних роботах вже в наш час.

Ще однією знаковою та у цій тематиці найбільш цитованою працею є книга американського автора Р. Кейеса «Епоха постправди: нечесність і обман у сучасному житті» (2004). У ній передбачаються загальні соціальні тенденції, які означає «постправдива епоха»: розмивання меж між правдою і брехнею, фактами або вимислами. Автор виходить з природи сучасної людини, її прагнення політкоректності. Це, на його думку, часто призводить до надмірно м'якого ставлення до неправди та все більшої недоступності істини (Keyes, 2004). Втім поняття постправди залишалось досить абстрактним і потребувало певних емпіричних обґрунтувань.

Справжній резонанс довкола нього викликали чергові річні підсумки Оксфордського словника англійської мови. Загалом досить логічним видається політологічний аналіз умовних «рейтингів» часто вживаних слів, які щороку публікують різноманітні авторитетні організації. На цю тенденцію звертають увагу багато учасників політичного процесу: публічні політики, громадські активісти, медіа-персони, аналітики.

Серед іншого прикметник «post-truth» ще у 2016 р. за версією видання «Oxford University Press» визначено словом року. Тоді укладачі словника поняття постістинного (постправдивого) роз'яснили як таке, що «описує обставини, за яких об'єктивні фактори менш впливові для формування громадської думки, аніж звернення до емоцій та особистих переконань» («Word of the Year», 2016). Поняття швидко поширюється після референдуму про вихід Великої Британії з ЄС, а також виборів президента США 2016 р. У 2017 р., підтверджуючи та конкретизуючи згаданий концепт, словник англійської мови «Collins Dictionary» визнав словом року словосполучення «фейкові новини», які визначаються тут як брехлива, сенсаційна інформація, що поширюється під виглядом інформаційних новин, репортажів («Collins 2017 Word», 2017).

Отже, зі складних категорій політико-філософського дискурсу слово «постправда» досить швидко поширилося як «медіавірус», мем. Сучасні онлайн-словники чимало уваги приділяють цьому поняттю. Слід зауважити, що деякі з подібних джерел є досить провокативними та дискусійними за свою сутність. Вони постійно та оперативно оновлюються (практично будь-хто може взяти у цьому участь), а отже, й самі по собі можуть розглядатися як певний суспільно-політичний і культурний зріз епохи, що потребує наукового дослідження. Серед таких, наприклад, «Urban Dictionary» – англійськомовний словник сленгу, неологізмів, субкультурних фраз, висловів поп-культури, який з 1999 р. пишеться, редагується і використовується здебільшого молодими людьми. За відомостями розробників, він займає 23-є місце в рейтингу найпопулярніших сайтів США, а це щомісяця бл. 80 мільйонів користувачів, здебільшого підлітків, «міленіалів» і «бумерів» (Urban Dictionary, n.d.).

Прикметно, що на цьому сайті поняття «post-truth» описане трьома користувачами ще у листопаді 2016 р. Перший вказує на відоме з інших джерел розуміння постправди як емоційних чи особистих переконань, що часто сприймаються важливішими за будь-які факти. Другий уточнює, зазначаючи, що постправда – це такі обставини, за яких істина достовірно невідома «через суперечливі джерела або велику кількість нісенітниць у світі». Відтак часто виникають дебати про те, чи мали місце певні факти насправді, замість того, щоб обговорити їх дійсну значимість чи взаємозалежність. Тут же використовується і поняття «постправдива політика» – як приклад наводиться фальсифікація виборів, коли консерватори та ліберали дискутують не стільки щодо того, як вирішити чи запобігти цій проблемі, скільки щодо існування такої проблеми загалом. Зрештою третє, найбільш сленгове визначення також акцентує на власне американському аспекті поняття. Стверджується, що вживається воно у зв'язку зі «справою Трампа», хоча саме явище не нове, давно відоме у дискусіях про природне право, свободу, корупцію, волонтаризм («Post-truth», 2016). Увагу привертають й поняття, що у словнику пропонуються як пов'язані з постправдою. Серед них зокрема «post-trump stress disorder» – різновид «стресового розладу,

коли страхи й нічні жахи викликані спогадами про результати перемоги Трампа на виборах». Це слово у згаданому «Urban Dictionary» також з'являється у листопаді 2016 р. та перегукується із поняттям «посттравматичний синдром», тому в окремих статтях викликає критичний осуд з етичних позицій («Post-trump stress disorder», 2016).

Український сленг поняття постправди, хоча й меншою мірою, та все ж також фіксує. З 2012 р. функціонує український словник сленгу та сучасної мови «Мислово». Він схожий на американський, тут будь-хто з користувачів може додати своє визначення. На цьому сайті чимало слів громадсько-політичного дискурсу. Майже одночасно з «Urban Dictionary» (у грудні 2016 р.) тут з'являється поняття «посткривда» як «те саме що і постправда», та пов'язується, серед іншого, з брехнею і «післявиборчим похміллям» («Посткривда», 2016). Загалом у громадсько-політичному просторі України поняття «постправда» досить впізнаване, часто використовується у публічних дискусіях, на медіа-майданчиках, науково-практичних конференціях і безпекових заходах.

Зауважимо, що не всі західні неологізми на політичну тематику однаково вкорінюються в українському лексиконі. Феномен постправди тут можна розглядати як дійсно важливий для усього демократичного світу виклик. Наприклад, уже в червні 2018 р. «Urban Dictionary» поповнюється близьким та не менш політичним за змістом поняттям «пелтерінг» – поширена (особливо серед політиків) практика брехні, «обман правдивими твердженнями», тобто така форма роздумування та відповіді на складне запитання, яка є правдивою, але не стосується початкового питання («Paltering», 2018). Ця ситуація зазвичай заплутує оточуючих, змушує перефразовувати первинні запитання, найчастіше призводить до відчуття розгубленості, розчарування як серед тих, хто розпитував, так і загалом у суспільстві. В українській політичній лексиці така проблематика вочевидь актуальна, втім частіше за все означуватиметься іншими поняттями – такими як маневрування політиків, зміщення акцентів, уникнення незручних питань, виверти, дріб'язковість, хитрощі, шахрайство та навіть блазнювання, «клоунада» (слова, які особливо активно використовувалися у передвиборчій боротьбі 2019 р.). Англomовний аналог відомий хіба вузькому колу фахівців.

Підкреслимо, що й радянський досвід закріпив специфічні асоціації та аналогії у масовій свідомості, які часто формують упереджене сприйняття західних концептів, зокрема й такої категорії як «постправда». Відома догматичним викладом матеріалу головна газета СРСР, партійний орган «Правда» з 1912 р. і аж до розпаду Союзу утвердила досить специфічну культуру опрацювання, поширення та споживання інформації. Про тотальність такої умовної «правди» свідчать хоча б такі рядки одного з номерів самої газети: «С первых шагов своей деятельности органы партийно-государственного контроля установили самые тесные связи с нашей печатью, радио, телевидением, начиная от заводских многотиражек и заводского радиовещания до центральных газет, журналов студий. Эти связи расширяются и крепнут...» («По-Ленински осуществляют», 1963, с. 1). Централізація, обов'язковість передплати, ідеологічна ангажованість видання до певної міри дискредитували і/або деформували розуміння правди в суспільстві. Одночасно можемо припустити, що така ситуація – однаково сприятливий ґрунт для (не)усвідомлення ризиків та викликів постправди у пострадянському суспільно-політичному просторі.

Водночас академічні джерела в Україні досить обережно використовують неологізми. Більшість політологічних енциклопедій і словників не оперують поняттям «постправда» чи схожими новотворами. Разом з тим, знаходимо в них близькі за змістом поняття, а також ті, які формують відповідний дискурс. Суттєво наблизили до розуміння сучасної постправдивої реальності політики окремі категорії, прописані у «Політологічному енциклопедичному словнику». Феномен оруеллізму, розкритий в словнику В. Горбатенком, з позицій сьогодення читається не лише як історичний і літературний термін ХХ ст., але і як деяке застереження, що увиразнює наше розуміння сучасності. Під поняттям вчений розуміє пропагандистське маніпулювання фактами, словами, цілеспрямоване спотворення владою правди, історичного минулого, істини за допомогою ЗМІ, заради цілковитого суспільного

контролю (Шемшученко, Бабкін, Горбатенко, 2004, с. 446). Поняття великою мірою перегукується з ключовими параметрами постправди.

Привертають увагу і, наприклад, такі поняття з цього словника як «інфократія» (Шемшученко, Бабкін, Горбатенко, 2004, с. 239-240), «політичний міф» (Шемшученко, Бабкін, Горбатенко, 2004, с. 360-361), «політична мова» (Шемшученко, Бабкін, Горбатенко, 2004, с. 364). Це ті категорії, що дозволяють сьогодні інтегрувати поняття пост правди у політологічний апарат, особливо осмислити його у системі політичної комунікації – процесу обміну політичною інформацією, який структурує політичну діяльність, формує громадську думку, впливає на політичну соціалізацію, політичну культуру тощо (Шемшученко, Бабкін, Горбатенко, 2004, с. 269-270). Комунікація у політиці вибудовує своєрідні умови для розвитку соціальних і політичних інститутів, а досить часто фактично підмінює їх. Медіа-продукт про політичні програми, соціальні проекти, громадсько-політичні ідеї частіше є не стільки відображенням реального, скільки цілеспрямованим витворенням бажаного. Тут видається досить доречною категорія «постправдивості».

Пізніше «Політична енциклопедія» присвячує вже цілу статтю концепту «правда», передусім, як ціннісному орієнтиру політики. Вона тлумачиться як «коректне співвіднесення і представлення зв'язків світу дійсного і уявлень про нього». Використовують концепт «правда», на думку авторів, і для становлення та розповсюдження будь-яких політичних концепцій, і для розгортання ідеологічних течій, і у боротьбі за соціальний вплив, і у політичних текстах, і у практиках політичних технологій. Причетність, наближеність конкретних позицій до правди, істини, знань сприймається як запорука успіху в політичному житті суспільства (Левенець, Шаповал, 2011, с. 364-365). Цей технологічний зріз проблематики дещо роз'яснює й появу терміну «постправда», коли прагнення успіху в політиці абсолютизується до такого рівня, що для його досягнення допускається можливість ігнорування реальних фактів, їх конструювання та вигадкування.

Загалом у суспільно-політичному дискурсі найчастіше приставка «пост-» критично вказує на те, як під впливом сучасності принципово, іноді «дзеркально» змінюють свої первинні сутність, зміст чи форму певні політичні явища, відносини, процеси. Відтак з'являється багато дискусійних понять: постмодерн, посттоталітарне суспільство, постнаціональна держава, постматеріальні цінності, постполітика, постдемократія, постпам'ять, посттравма, пострасове суспільство та багато інших

Політологічні словники, що з'являються після 2014 р. в Україні, увиразнюють проблематику спотворення інформації у помітно більшій кількості пропонованих категорій. Тут уже детальніше розкривається поняття дезінформації – як хибного, неправдивого, свідомо перекрученого, поширеного під виглядом достовірного повідомлення. Вказується, що дезінформація може також розглядатися як цілісна система прийомів і технологій. Її мета – омана громадської думки, маніпулювання політичною свідомістю, послаблення політичних конкурентів, приховування прорахунків та помилок (Климанська, Турчин, 2015, с. 77). Прикметно, що ще в радянських тематичних словниках можна було віднайти значення цього поняття, однак з відповідним ідеологічним наповненням. Наприклад, тогочасний «Політичний словник» вказує на французьке походження слова «дезінформація», тлумачить його як поширення тенденційної інформації, «засіб буржуазної антикомуністичної пропаганди» (Врублевський, Кравчук, 1987, с. 166). У словниках же 2015 р. окремо розглядаються і такі поняття як фальсифікація (навмисне створення та тлумачення якихось фактів, явищ, подій) та фальсифікатор (особа, яка долучається до фальсифікації історичних подій, політики тощо) (Климанська, Турчин, 2015, с. 412).

Заслужують уваги й спроби вітчизняних політологів узагальнити актуальні тенденції громадсько-політичного сленгу. У контексті нашого дослідження, серед іншого, тут привертають увагу такі сучасні новотвори як «політичний фейк», «фейкова інформація», «фейкрайтер». Йдеться про політичні «підробки» різного рівня: політичну (контр)пропаганду, фальшиві політичні новини, абсурдні ідеї, пародії, оманливі сайти й акаунти у соціальних мережах. Усіх їх складно відрізнити від правди, але вигідно

використовувати різним політичним силам. Подібні напрямки спотворення інформації, як зауважують автори, особливо затребувані під час передвиборчих кампаній, періодів соціально-політичної нестабільності, інформаційних воєн (Хома, 2015, с. 343-344).

Фейк і суміжні з ним досить провокативні категорії, що межують зі жаргонізмами, сьогодні знаходимо не лише у текстах промов чи дописах у соціальних мережах провідних політичних лідерів світу. Ці поняття включають і в сучасні офіційні документи. Наприклад, у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України (2019) налічуємо 5 згадок про фейки. Зокрема серед урядових цілей декларовано таке бачення майбутнього, коли «українець рідше стикається з маніпулятивними та фейковими новинами, повідомленнями та матеріалами». Профільне на той час Міністерство культури, молоді і спорту при цьому передбачало вдвічі знизити «маніпулятивний контент», а також «споживання контенту держави-агресора». Не зважаючи на часте вживання, у Програмі немає чіткого визначення цього феномену, однак зі змісту можемо узагальнити, що фейки оцінюються як вкрай негативне явище медіа ринку, яке є наслідком гібридної війни, завдають шкоду громадянам України, призводять до соціальних конфліктів. Вже у 2021 р. для виявлення та боротьби з такими явищами засновано дві окремі інституції: Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України, а також Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України.

Отже, важливий аспект окресленої категорії постправди, який неможливо оминати в сучасному політологічному дослідженні феномену, особливо в Україні, є аспект безпековий, а також відповідні, пов'язані з ним поняття, підходи, методи, напрями і техніки аналізу. Усвідомлення викликів постправдивої епохи у цьому контексті зближує дослідників, аналітиків, освітян країн, що вивчають і шукають нові механізми та способи протистояння російській інформаційній експансії. Польська дослідниця Х. Баторовська, наприклад, цілком слушно актуалізує проблему культури безпеки у сучасному інформаційному суспільстві. Вона наголошує на необхідності змінювати способи мислення про безпеку та реагування на небезпечні виклики сучасності. Інформаційна зрілість громадян осмислюється як важлива умова запобігання загрози їх виключення з еволюційного та технологічного прогресу. Така можливість вбачається у продуманій освітній та інформаційній політиці (Batorowska, 2016). Дійсно, більшість громадських та освітніх ініціатив, що нині в різній мірі оперують поняттям «постправда», зосереджуються на проблемах захисту національних інтересів, забезпечення безпеки, на медіації та переговорних практиках тощо.

Висновки. Отже, постправда – це характеристика окремих проявів сучасного суспільно-політичного життя, що свідчать про зниження цінності фактів при окресленні політичних стратегій, умовну «девальвацію» першоджерел при прийнятті рішень, потенційну успішність вторинності під час виборів, кризу довіри на шляху розвитку демократії, миру, безпечного світу. З іншого боку, сама поява та осмислення такого поняття свідчить також про динамізм, насиченість і різноманіття політичного життя сучасного суспільства, відкритого до демократичних змін, активістських практик, прозорих технологій, інтелектуального розвитку.

Підсумовуючи осмислення різних аспектів поняття «постправда», яке активно привноситься у науковий вжиток з художніх, публіцистичних текстів, сленгу, припускаємо, що сьогодні ще зарано говорити про збагачення чи навпаки спрощення політологічного словника відповідними значеннями. Однак можна констатувати його розширення. Такі важливі для наукової дефініції параметри як точність, системність, мотивованість, однозначність, не зовсім властиві для категорії «постправда». До того ж і з багажем (пост)радянського досвіду, і в умовах гібридної війни цей західний концепт набуває ще й своєрідного звучання, та вочевидь не може однаково сприйматися усіма.

Водночас сам феномен «післяправдивої епохи» серйозно мобілізує **подальші політологічні пошуки**. Адже багато суспільно-політичних протистоянь сьогодні – це протистояння на витривалість, у яких дуже важливо не втратити пильності, ще системніше опрацьовувати відомості, збирати якомога багатогранніші дані, розуміти взаємопов'язаність

чинників. Постійний моніторинг, який до того ж не завжди допускає можливість публічно репрезентувати проміжні результати – ось важлива складова якісного знання про політику. Сьогодні йдеться про напрацювання таких методів і технік пізнання, які б допомогли краще зрозуміти усіх політичних акторів, відрізнити (а)симетрії політичних викликів, попередити наростаючі протистояння, вийти за межі стереотипів чи кліше про політику.

Поняття постправди, фейків, дезінформації впливають на емоції, світогляд, політичну свідомість, громадську думку, використовуються у боротьбі за владу, впливовість, репутацію. Вони сконструйовані та продовжують трансформуватися не так академічними колективами, як ЗМІ, інтернет-спільнотою, публічними персонами. Цей механізм і сам по собі є досить цікавим з огляду на специфічний період в історії науки та експертного знання. Час постправди – це час, коли дослідники суспільства (політологи, історики, соціологи, антропологи, психологи, культурологи) вимушені знову й знову повертатися на медіа-майданчики, а також до бібліотек, архівів, навчальних закладів, щоб зуміти доступніше роз'яснити сутність і значення першоджерел для широких суспільних мас, для усіх тих, хто сьогодні отримав широкі можливості доступу до політики.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Врублевський, В. К., Кравчук, Л. М., Кудрицький, А. В. (Ред.). (1987). *Політичний словник*. 4-те вид., перероб. і доп. К.: Голов. ред. УРЕ.
2. Головаха, Е. И. (2005). *Альтернативный социологический словарь. Социология: теория, методы, маркетинг. No. 2*. 197-203.
3. Климанська, Л. Д., Турчин, Я.Б., Хома, Н. М. (Ред.). (2015). *Політологія: сучасні терміни і поняття*. 4-те видання, виправлене і доповнене. Львів: Новий Світ –2000.
4. Левенець, Ю., Шаповал, Ю. (Ред.). (2011). *Політична енциклопедія*. К.: Парламентське видавництво.
5. Міллер, Д. (Ред.). (2000). *Енциклопедія політичної думки*. Пер. з англ. К.: Дух і Літера.
6. *По-Ленински осуществляют контроль*. (1963). Газета «Правда», Орган ЦК КПСС. №81(16302). 22 марта. С. 1.
7. *Посткривда*. Мислово.
<http://myslovo.com/?dictionary=%d0%bf%d0%be%d1%81%d1%82%d0%ba%d1%80%d0%b8%d0%b2%d0%b4%d0%b0>
8. Програма діяльності Кабінету Міністрів України. (2019). 29.09.2019. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66959
9. Хома, Н. М. (Ред.). (2015). *Сучасна політична лексика: навч. енциклопед. словник-довідник*. Львів: «Новий Світ-2000».
10. Чугров, С. В. (2017). Post-truth: трансформація политической реальности или саморазрушение либеральной демократии? *Полит. Политические исследования. № 2*. 42-59.
11. Шемшученко, Ю. С., Бабкін, В. Д., Горбатенко, В. П. (Ред.). (2004). *Політологічний енциклопедичний словник*. 2-е вид., доп і перероб. К.: Генеза.
12. Batorowska, H. (2016). *Wybrane aspekty kultury bezpieczeństwa w społeczeństwie informacji i wiedzy*. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 6. 200-208.
13. *Collins 2017 Word of the Year Shortlist*. Collins English Dictionary. <https://www.collinsdictionary.com/word-lovers-blog/new/collins-2017-word-of-the-year-shortlist,396,HCb.html>
14. Crilley, R. (2018). International relations in the age of 'post-truth' politics. *International Affairs. Volume 94. Issue 2*, 417–425.
15. Crouch, C. (2004). *Post-democracy*. Cambridge, UK: Polity.
16. Fish, W. (2016). “Post-Truth” Politics and Illusory Democracy. *Psychotherapy and Politics International. Volume 14, Issue 3. October*, 211-213.
17. Ford Derek, R. (2019). *Politics and Pedagogy in the “Post-Truth” Era: Insurgent Philosophy and Praxis*. London: Bloomsbury Academic.

18. Fraune, C., Knodt, M. (2018). Sustainable energy transformations in an age of populism, post-truth politics, and local resistance. *Energy Research & Social Science*. Volume 43, September. 1-7.
19. Fuller, S. (2018). *Post-Truth: Knowledge As A Power Game*. London-NY: Anthem Press.
20. Keyes, R. (2004). *The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life*. N.Y.: St. Martin's.
21. Montgomery, M. (2017). Post-truth politics? Authenticity, populism and the electoral discourses of Donald Trump. *Journal of Language and Politics*, Volume 16, Issue 4, Jan, 619–639.
22. Paltering. Urban Dictionary. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Paltering>
23. *Post-trump stress disorder*. Urban Dictionary. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=post-trump%20stress%20disorder>
24. *Post-truth*. Urban Dictionary. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=post-truth>
25. Speed, E., Mannion, R. (2017). The Rise of Post-truth Populism in Pluralist Liberal Democracies: Challenges for Health Policy. *International journal of Health Policy Manag. May*; 6(5), 249–251.
26. Tallis, B. (2016). Living in Post-truth: Power / Knowledge / Responsibility New Perspectives. *Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations*. 24. No: 1. 7-18.
27. Tesich, S. (1992). A Government of Lies. *The Nation*, January 6/13. 12-14.
28. *Urban Dictionary*. <https://ads.urbandictionary.com/>
29. *Word of the Year 2016 is post-truth*. Oxford Dictionaries. <https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>

REFERENCES:

1. Vrublevskiy, V. K., Kravchuk, L. M., Kudrytskyi, A. V. (Red.). (1987). *Politychnyi slovnyk*. [Political dictionary]. 4-te vyd., pererob. i dop. K. : Holov. red. URE. [in Ukrainian].
2. Holovakha, E. Y. (2005). Al'ternativny`j socziologicheskij slovar`. [Alternative Sociological Dictionary]. *Socziologiya: teoriya, metody, marketing*. No. 2. 197-203. [in Russian].
3. Klymanska, L. D., Turchyn, Ya.B., Khoma, N. M. (Red.). (2015). *Politolohiia: suchasni termini i poniattia*. [Political science: modern terms and concepts.]. 4-tie vydannia, vypravlene i dopovnene. Lviv: Novyi Svit –2000. [in Ukrainian].
4. Levenets, Yu., Shapoval, Yu. (Red.). (2011). *Politychna entsyklopediia*. [Political encyclopedia]. K.: Parlamentske vydavnytstvo. [in Ukrainian].
5. Miller, D. (Red.). (2000). *Entsyklopediia politychnoi dumky*. [Encyclopedia of political thought]. Per. z anhl. K.: Dukh i Litera.
6. *Po-Leninski osushhestvlyat` kontrol`*. [Lenin-style to exercise control]. (1963). *Gazeta «Pravda»*, Organ CzK KPSS. №81(16302). 22 marta. S. 1. [in Russian].
7. *Postkryvda*. [Post-Truth]. Myslovo. <http://myslovo.com/?dictionary=%d0%bf%d0%be%d1%81%d1%82%d0%ba%d1%80%d0%b8%d0%b2%d0%b4%d0%b0> [in Ukrainian].
8. Prohrama diialnosti Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2019). [Program of activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. 29.09.2019. Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiyni veb-portal. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66959 [in Ukrainian].
9. Khoma, N. M. (Red.). (2015). *Suchasna politychna leksyka: navch. entsykloped. slovnyk-dovidnyk*. [Modern political vocabulary: a dictionary]. Lviv : «Novyi Svit-2000». [in Ukrainian].
10. Chugrov, S. V. (2017). Post-truth: transformacziya politicheskoy real`nosti ili samorazrushenie liberal`noj demokratii? [Post-Truth: Transformation of Political Reality or Self-Destruction of Liberal Democracy?]. *Polis. Politicheskie issledovaniya*. № 2. 42-59. [in Russian].
11. Shemshuchenko, Yu. S., Babkin, V. D., Horbatenko, V. P. (Red.). (2004). *Politolohichni entsyklopedychni slovnyk*. [Political science encyclopedic dictionary]. 2-e vyd., dop i pererob. K.: Heneza. [in Ukrainian].

12. Batorowska, H. (2016). *Wybrane aspekty kultury bezpieczeństwa w społeczeństwie informacji i wiedzy*. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 6. 200-208.
13. *Collins 2017 Word of the Year Shortlist*. Collins English Dictionary. <https://www.collinsdictionary.com/word-lovers-blog/new/collins-2017-word-of-the-year-shortlist,396,HCB.html>
14. Crilley, R. (2018). International relations in the age of 'post-truth' politics. *International Affairs*. Volume 94. Issue 2, 417–425.
15. Crouch, C. (2004). *Post-democracy*. Cambridge, UK: Polity.
16. Fish, W. (2016). "Post-Truth" Politics and Illusory Democracy. *Psychotherapy and Politics International*. Volume 14, Issue 3. October, 211-213.
17. Ford Derek, R. (2019). *Politics and Pedagogy in the "Post-Truth" Era: Insurgent Philosophy and Praxis*. London: Bloomsbury Academic.
18. Fraune, C., Knodt, M. (2018). Sustainable energy transformations in an age of populism, post-truth politics, and local resistance. *Energy Research & Social Science*. Volume 43, September. 1-7.
19. Fuller, S. (2018). *Post-Truth: Knowledge As A Power Game*. London-NY: Anthem Press.
20. Keyes, R. (2004). *The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life*. N.Y.: St. Martin's.
21. Montgomery, M. (2017) Post-truth politics? Authenticity, populism and the electoral discourses of Donald Trump. *Journal of Language and Politics*, Volume 16, Issue 4, Jan, 619 – 639.
22. Paltering. Urban Dictionary. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Paltering>
23. *Post-trump stress disorder*. Urban Dictionary. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=post-trump%20stress%20disorder>
24. *Post-truth*. Urban Dictionary. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=post-truth>
25. Speed, E., Mannion, R. (2017). The Rise of Post-truth Populism in Pluralist Liberal Democracies: Challenges for Health Policy. *International journal of Health Policy Manag.* May; 6(5), 249–251.
26. Tallis, B. (2016). Living in Post-truth: Power / Knowledge / Responsibility New Perspectives. *Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations*. 24. No: 1. 7-18.
27. Tesich, S. (1992). A Government of Lies. *The Nation*, January 6/13. 12-14.
28. *Urban Dictionary*. <https://ads.urbandictionary.com/>
29. *Word of the Year 2016 is post-truth*. Oxford Dictionaries. <https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>

Olha Volianiuk,

*Ph.D. in Political Sciences, Associate Professor,
National Pedagogical Dragomanov University*

"Post-Truth": Security Challenges, Scientific Discussions, Political Slang

Political development and political stability, international and national security depends on society's ability to recognize the real and the imaginary. The concept of "post-truth" is such an interpretation of phenomena / relations / processes (including socio-political) that does not correspond to reality or partially distorts it. The post-truth in political life indicates a decrease in attention to facts when defining strategies, a certain "devaluation" of primary sources when making political decisions, a crisis of confidence on the way to the development of democracy, peace, a secure world. It is an instrument of political struggle and modern wars. The contradictory meaning of the concept requires a political science understanding. This problem as a part of the categorical apparatus of political science, socio-political slang, and security challenges is analyzed.

Interdisciplinary approaches and methods are used. Political dictionaries and encyclopedias, official documents, materials of popular sites, "ratings" of frequently used words are analyzed. A retrospective analysis, in particular to Soviet history, made it possible to elucidate certain factors of widespread deformations in society's understanding of the phenomenon of truth. Post-truth politics is characterized as the manipulation of basic knowledge of history and politics, as simplification, strengthening the emotional components of political ideologies. It is a threat to understanding, effective exchange of political information, political socialization. It is a test of community literacy and endurance. There aren't talks about the introduction of a new scientific concept, but focuses on the responsibility of the intellectual environment to the post-truthful circumstances of our time.

Keywords: *post-truth, security, political reality, misinformation, Orwellian, political ideology, political communication, (self)justification.*

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2021.30.14>

УДК 330.02

Лерник Світлана Степанівна,

*докторантка, Міжрегіональна академія управління персоналом;
lanucik@ukr.net; ORCID 0000-0001-7413-9425*

ДО ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА СВІТОВОМУ РІВНІ

У статті аналізуються найактуальніші, неоднозначні та недостатньо розглянуті в політичній науці аспекти та проблеми державного регулювання розвитку економіки та управління економічними процесами на світовому рівні. На теоретичному рівні дослідження використовувалися комплексний, синергетичний та аналітичний методи, а також інституційний підхід до розгляду сучасних вимірів розвитку економіки та політико-економічних процесів, структурно-функціональний аналіз. Окреслено питання еволюції та розвитку зовнішньоекономічної діяльності держав та охарактеризовано специфіку й політичні особливості функціонування світового економічного ринку. Підкреслюється, що аналіз зовнішньополітичних процесів не можна здійснювати без таких суспільних феноменів як «світовий ринок», «міжнародні економічні зв'язки», «міжнародна торгівля» та інші, а також без врахування особливостей розвитку економіки як на національному, так і світовому рівнях. Окреслюється та характеризується специфіка державного управління економікою в руслі економічної політики України на сучасному етапі, особливості євроінтеграційних та світових економічних процесів, притаманних сучасній Україні. Обґрунтовується, що розвиток національної економіки в Україні має здійснюватися більш послідовно, у тісній співпраці з іншими країнами і, найперше, країнами Європейського Союзу. Підкреслюється, що державне управління економікою України має бути науковим, інноваційним, з урахуванням як власного національного, так і світового досвіду у цій сфері.

Ключові слова: *економіка, економічна політика, національна та світова економіка, державне управління національними та зовнішньоекономічними процесами.*

Вступ. Світова економіка, що великою мірою обумовлює стан і особливості функціонування фактично усіх національних економік країн, нині розвивається надто потужно, породжуючи як багато позитивних здобутків, так і складних, суперечливих і навіть надто гострих проблем у політичному житті. У зв'язку з цим виникає потреба глибокого теоретичного аналізу того, у який спосіб сформуувати державну економічну політику, скоординувати національні та світові економічні процеси та визначити, якими мають бути дії тих загальносвітових (в тому числі регіональних, континентальних та інших) структур в управлінні економікою світових масштабів, але, головне – як має розвиватися економіка, державне управління, регулювання економічних процесів безпосередньо на національному